

بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دانشگاه علوم پزشکی سمنان (سال ۹۱-۱۳۹۰)

مرجان مومنی^۱ (M.Sc)، سعید ولی زاده^{۲*} (Ph.D)، راهب قربانی^۳ (Ph.D)

۱- دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی سمنان، کتابخانه مرکزی

۲- دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی سمنان، دانشکده پزشکی، گروه ویروس شناسی و باکتری شناسی

۳- دانشگاه علوم پزشکی سمنان، دانشکده پزشکی، مرکز تحقیقات فیزیولوژی و عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، گروه پزشکی اجتماعی

چکیده

سابقه و هدف: سواد اطلاعاتی به مجموعه دانش و توانایی‌هایی گفته می‌شود که فرد بتواند نیاز اطلاعاتی خود را به صورت دقیق تشخیص داده، شناسایی کند و آن‌ها را بر حسب ارتباط با نیاز اطلاعاتی خود بازیابی و ارزیابی کند. در این پژوهش، میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر مقاطع کارشناسی و دکتری عمومی دانشگاه علوم پزشکی سمنان بررسی گردید.

مواد و روش‌ها: در این مطالعه از یک پرسش‌نامه استاندارد شده سنجش سواد اطلاعاتی استفاده شده شامل ۵۵ سوال چندگزینه‌ای در زمینه اندازه‌گیری ۵ مهارت سواد اطلاعاتی بود که این مهارت‌ها به وسیله Association of Collage and Research Libraries آمریکا تهیه شده و توسط دانشجویان سال آخر دانشکده‌های مختلف دانشگاه تکمیل گردید. سوالات، جمعاً ۸۷ امتیاز داشت و هر پاسخ صحیح یک نمره و اگر سوالی بیش از یک گزینه صحیح داشت، به تعداد جواب‌های صحیح نمره تعلق می‌گرفت.

یافته‌ها: نتایج نشان داد میانگین نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دانشگاه علوم پزشکی سمنان ۳۶/۲ (از ۸۷ نمره) می‌باشد که کم‌تر از حد متوسط (۴۳/۵) بود. همچنین اختلاف معنی‌داری بین دانشجویان پسر و دختر و نیز دانشجویان رشته‌های تحصیلی مختلف از لحاظ میزان سواد اطلاعاتی مشاهده نشد.

نتیجه‌گیری: با توجه به پایین بودن سواد اطلاعاتی دانشجویان از حد متوسط، به نظر می‌رسد که دانشجویان سال آخر در هنگام فراغت از تحصیل درک کامل و عمیقی از مهارت‌های سواد اطلاعاتی ندارند و برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی به منظور افزایش سطح سواد اطلاعاتی پیشنهاد می‌شود.

واژه‌های کلیدی: سواد اطلاعاتی، رفتارهای جستجوی اطلاعات، مراکز پزشکی دانشگاهی، دانشگاه علوم پزشکی سمنان، دانشجویان.

زورکوفسکی Zurkowski در سال ۱۹۷۴ میلادی مطرح

گردید و به مجموعه مهارت‌های ویژه جهت دسترسی به

مقدمه

واژه سواد اطلاعاتی اولین بار توسط

استانداردهای تعیین شده برای سنجش سواد اطلاعاتی «استانداردهای قابلیت سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی» است که دارای ۵ استاندارد و ۲۲ شاخص عمل‌کردی است.

۵ استاندارد سواد اطلاعاتی عبارتند از:

استاندارد اول: دانشجویان سواد اطلاعاتی ماهیت و گستره‌ی اطلاعات مورد نیاز را تشخیص می‌دهد.

استاندارد دوم: دانشجویی با سواد اطلاعاتی به شکل موثر و کارآمد به اطلاعات مورد نیاز دست پیدا می‌کند.

استاندارد سوم: دانشجویی با سواد اطلاعاتی، اطلاعات و مآخذ آن را به صورت منتقدانه ارزیابی می‌کند و اطلاعات انتخاب شده را با مبنای دانشی و نظام ارزشی خود تلفیق می‌کند.

استاندارد چهارم: دانشجویی با سواد اطلاعاتی به صورت انفرادی یا به عنوان عضوی از یک گروه، اطلاعات را برای انجام یک منظور خاص، به صورت موثر مورد استفاده قرار می‌دهد.

استاندارد پنجم: دانشجویی با سواد اطلاعاتی بسیاری از موضوعات اقتصادی، حقوقی و اجتماعی مربوط به استفاده از اطلاعات را درک می‌کند و با رعایت اصول اخلاقی و قانونی به اطلاعات دسترسی می‌یابد و از آن‌ها استفاده می‌کند [۵، ۶].

در رابطه با میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان در ایران و نیز تاثیر عوامل مختلف بر آن مانند جنسیت و رشته تحصیلی، مطالعات متعددی صورت گرفته است. در مطالعاتی که توسط صیفوری، درزی و عالیشان کرمی بر روی دانشجویان رشته‌های مختلف مقطع کارشناسی و پزشکی صورت گرفت مشخص گردید که سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان مورد پژوهش در سطح پایین‌تر از حد مطلوب قرار دارد که دلایل مختلفی از جمله عدم تسلط به زبان انگلیسی و عدم مهارت در استفاده از ابزارها و تکنیک‌های جستجو در این امر نقش دارند [۷-۹]. ولیکن در مطالعه‌ای که امیری و همکارانش بر دانشجویان دانشگاه شهرکرد انجام دادند مشخص گردید که این دانشجویان از سواد اطلاعاتی بالاتر از حد متوسط برخوردار بودند و از طرفی بین سواد اطلاعاتی دانشجویان و مقطع تحصیلی آنان ارتباط معنی‌داری وجود دارد [۱۰]. همچنین در

اطلاعات مورد نیاز از بین انبوهی از اطلاعات موجود، اطلاق می‌گردد [۱]. به منظور یادگیری مستقل، باید بتوان نیازهای اطلاعاتی خود را شناسایی، راه‌های دسترسی آسان و سریع به اطلاعات مورد نیاز و نیز چگونگی ارزیابی و استفاده از اطلاعات در زمان نیاز را دانست. به مجموعه این مهارت‌ها به منظور یادگیری مستقل، مهارت‌های سواد اطلاعاتی گویند [۲].

یک فرد با سواد اطلاعاتی، قطعاً قادر خواهد بود که:

۱- نوع، دامنه و میزان اطلاعات مورد نیاز خود را تعیین نماید.

۲- به اطلاعات مورد نیاز به طور مؤثر و کارا دسترسی پیدا نماید (پیدا کردن اطلاعات مورد نیاز).

۳- اطلاعات و منابع اطلاعاتی را به طور تقادانه مورد ارزیابی قرار دهد.

۴- اطلاعات انتخاب شده را با دانش پیشین تلفیق کند.

۵- اطلاعات را به طور مؤثر برای رسیدن به اهداف خاص مانند نوشتن مقاله و ارائه آن استفاده نماید.

۶- مسائل اجتماعی، اقتصادی و حقوقی پیرامون استفاده و دسترسی به اطلاعات را از نظر اخلاقی و قانونی بداند [۳].

به عبارت دیگر سواد اطلاعاتی مجموعه‌ای از توانمندی‌هاست و مستلزم آن است که افراد دریابند که چه موقع به اطلاعات نیاز دارند و توانایی مکان‌یابی، ارزیابی و به کارگیری موثر اطلاعات مورد نیاز را داشته باشند [۴].

به طور قطع هدف اصلی هر موسسه آموزش عالی، تربیت فراگیرانی است که دارای قابلیت‌ها و توانایی‌های ذهنی استدلال و تفکر انتقادی بوده و نیز این فراگیران قادر به یادگیری مستقل، بعد از فراغت از تحصیل برای تمام عمر باشند. سواد اطلاعاتی کلید اصلی یادگیری مادام‌العمر می‌باشد. سواد اطلاعاتی توان دانشجویان را در ارزشیابی، مدیریت و استفاده از اطلاعات افزایش می‌دهد. فناوری‌های اطلاعاتی نیز به فراگیر کمک می‌کند تا فارغ از محدودیت‌های زمانی و مکانی به یادگیری بپردازد. برای سنجش میزان سواد اطلاعاتی افراد لازم است استانداردهایی تعیین‌گردد. یکی از

محاسبه گردیده است. اگرچه در رابطه با اندازه‌گیری و سنجش سواد اطلاعاتی دانشجویان در خارج از کشور پرسش‌نامه‌های متعددی وجود دارد، با توجه به تفاوت نظام آموزشی، اجتماعی و فرهنگی بر آن شدیم که از پرسش‌نامه فوق استفاده گردد.

پرسش‌نامه مورد نظر بین دانشجویان توزیع گردید و از آنان خواسته شد که با توجه به حجم زیاد سوالات در فرصت مناسب آن را تکمیل نموده و سپس عودت دهند. از این بین، تعداد ۸۷ دانشجوی دختر و ۲۲ دانشجوی پسر پرسش‌نامه‌ها را پس از تکمیل عودت دادند. مابقی علی‌رغم پیگیری‌های متعدد پرسش‌نامه‌ها را تکمیل نمودند.

مبنای تدوین پرسش‌نامه و روش نمره‌گذاری: پرسش‌نامه مورد استفاده در این مطالعه، از دو بخش مجزا تشکیل شده بود؛ بخش نخست شامل اطلاعات جمعیت‌شناختی و بخش دوم ناظر بر سنجش مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان بر مبنای استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی بود. سوالات پرسش‌نامه بر مبنای سنجش‌های برآیندی مندرج در ذیل هر یک از شاخص‌های عمل‌کردی پنج استاندارد سواد اطلاعاتی ذکر شده در مقدمه این مطالعه تدوین شده بودند که هر یک از استانداردها به سنجش یک قابلیت عام، و هر یک از شاخص‌ها به سنجش حوزه محدودتری از آن قابلیت عام می‌پردازد. پرسش‌نامه مورد استفاده شامل ۵۵ سؤال چندگزینه‌ای بود که بعضی از سوالات به‌طور هم‌زمان مفاهیم چندسنجه برآیندی را اندازه‌گیری می‌کرد و لذا این گروه از سوالات دارای چندگزینه درست بودند. از این رو برای نمره‌گذاری پرسش‌نامه چنین عمل شد که به هر پاسخ درست مربوط به سوالات یک نمره تعلق می‌گرفت بدین معنا که اگر یک سوال دارای یک گزینه صحیح بود نمره یک و اگر آن سوال ۲ و یا ۳ گزینه صحیح داشت به ترتیب نمره ۲ و یا ۳ به آن تعلق می‌گرفت. اگر پاسخگو به سؤالی با یک گزینه صحیح پاسخ درست می‌داد، نمره ۱ (یک) و اگر به سؤالی با چند گزینه صحیح مثلاً سؤالی که دو گزینه صحیح داشت، پاسخ صحیح می‌داد، نمره ۲ (دو) را از آن سوال دریافت می‌کرد.

مطالعه‌ای که در دانشگاه Niger Delta در کشور نیجریه بر روی دانشجویان مقطع کارشناسی صورت گرفت مشخص گردید که اختلاف معنی‌داری بین جنسیت و استراتژی جستجو وجود دارد و دخترها در مقایسه با پسرها از سواد دیجیتالی (Digital Literate) کم‌تری برخوردار می‌باشند [۱۱]. هم‌چنین کینگزلی کارلا تحقیقی بر روی دانشجویان کارشناسی ارشد برای استفاده از تکنولوژی‌های بر پایه وب انجام داد که نتایج این مطالعه نشان داد ۶۳ درصد از دانشجویانی که از اینترنت استفاده کردند موفق شدند به اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی‌یابند [۱۲]. گرچه بعضی مطالعات حکایت از بالا بودن آن از حد متوسط [۱۰] و یا افزایش آن به دنبال تحصیلات دانشگاهی داشت [۱۳].

شواهد نشان می‌دهد بسیاری از دانشجویان دانشگاه، واحدهای درسی خود را در حالی پشت سر می‌گذارند که تنها دانش اندکی در زمینه جستجو و بازیابی اطلاعات دارند. وجود موانعی مانند عدم آشنایی دانشجویان در مکان‌یابی و ارزیابی صحیح اطلاعات و از سوی دیگر، آگاه نبودن متخصصان اطلاع‌رسانی از عمل‌کرد دانشجویان هنگام جستجوی اطلاعات، موجب عدم دستیابی دانشجویان به اطلاعات مورد نیاز می‌شود. لذا پژوهش حاضر به منظور بررسی این قابلیت‌ها در بین دانشجویان سال آخر مقاطع کارشناسی و دکتری عمومی دانشگاه علوم پزشکی سمنان طراحی و اجراء شد تا ضمن شناسایی عوامل موثر، زمینه‌ساز اقدامات لازم جهت بهبود وضعیت موجود باشد.

مواد و روش‌ها

مطالعه حاضر بر روی کلیه دانشجویان سال آخر دانشکده‌های پزشکی، پرستاری و توان‌بخشی دانشگاه علوم پزشکی سمنان در سال تحصیلی ۹۰-۹۱ صورت گرفت که شامل ۱۱۱ دانشجوی دختر و ۴۴ دانشجوی پسر بود. به منظور اندازه‌گیری سواد اطلاعاتی دانشجویان فوق‌الذکر از پرسش‌نامه تهیه شده توسط سیامک و داوریناه [۱۳] استفاده گردید که روایی و پایایی پرسش‌نامه طی چندین مرحله

بر اساس نتایج به دست آمده از این مطالعه، میانگین سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دانشگاه علوم پزشکی سمنان در سال تحصیلی ۹۰-۹۱، ۳۶/۲ (از ۸۷ امتیاز کل) و با انحراف معیار ۹/۶ می‌باشد. در جدول ۲ نمره حداکثر کسب شده توسط دانشجویان در هر یک از استانداردهای پنج‌گانه سواد اطلاعاتی و نیز میانگین و انحراف معیار آورده شده است. که در این میان نمره حداکثر کسب شده برای استاندارد دوم از همه بیش‌تر می‌باشد. و این نمره برای استانداردهای ۱ و ۵ از همه کم‌تر بوده است.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار نمرات سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دانشگاه علوم پزشکی سمنان (۹۰-۹۱) بر حسب استاندارد ها

انحراف معیار	میانگین	حداکثر نمره	استاندارد
۱/۹	۶/۱	۱۴	اول: تشخیص ماهیت و گستره مورد نیاز دانشجو
۲/۸	۹/۶	۲۰	دوم: دسترسی موثر و کارآمد دانشجو به اطلاعات مورد نیاز
۲/۵	۷/۴	۱۸	سوم: ارزیابی منتقدانه اطلاعات و مآخذ توسط دانشجو و تلفیق اطلاعات انتخاب شده با مبنای دانشی و نظام ارزشی
۳/۴	۷/۸	۲۱	چهارم: استفاده موثر از اطلاعات به صورت انفرادی یا عضوی از گروه جهت انجام یک مقصود خاص
۲/۲	۵/۳	۱۴	پنجم: درک بسیاری از موضوعات اقتصادی، حقوقی و اجتماعی مربوط به استفاده از اطلاعات و رعایت اصول اخلاقی و قانونی در دسترسی به اطلاعات و استفاده از آن
۹/۶	۳۶/۲	۸۷	جمع کل

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود میانگین و انحراف معیار سواد اطلاعاتی دختران $36/2 \pm 9/6$ و برای پسران $36/5 \pm 9/5$ بوده است که این تفاوت معنی‌دار نمی‌باشد ($P=0/890$). هم‌چنین در جدول فوق میانگین و انحراف معیار نمرات سواد اطلاعاتی دانشجویان برای هر یک از استانداردهای پنج‌گانه به تفکیک جنس آورده شده است و

بنابراین، با توجه به تعداد سوالات پرسش‌نامه (۵۵ سوال) و گزینه‌های صحیح مربوط آن‌ها (۸۷ گزینه صحیح)، نمره کل برای یک دانشجوی باسواد اطلاعاتی ۸۷ و حد متوسط آن (نقطه ۵۰ درصد) نیز (۴۳/۵) در نظر گرفته شد.

داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از آزمون‌های کلموگروف-اسمیرنوف، student t و Mann-Whitney در سطح معنی‌دار ۵ درصد و با کمک نرم‌افزار SPSS-16 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در ضمن مطالعه فوق بعد از گرفتن مجوز از کمیته اخلاق دانشگاه صورت گرفت و در پرسش‌نامه اسم افراد خواسته نشد.

نتایج

در این مطالعه سواد اطلاعاتی ۱۰۹ نفر از دانشجویان سال آخر در مقاطع تحصیلی پزشکی عمومی و کارشناسی مورد بررسی قرار گرفت که از آن میان ۸۷ نفر (۷۹/۸ درصد) دختر و ۲۲ نفر (۲۰/۲ درصد) پسر بودند. سن ۹۳/۶ درصد از دانشجویان بین ۲۱-۲۵ سال و ۶/۴ درصد بین ۲۶-۳۰ بود. هم‌چنین ۱۰۱ نفر (۹۲/۷ درصد) از دانشجویان در مقطع کارشناسی و ۸ نفر (۷/۳ درصد) نفر در مقطع پزشکی عمومی مشغول به تحصیل بودند. جدول ۱ توزیع دانشجویان مورد مطالعه را بر حسب رشته تحصیلی آن‌ها نشان می‌دهد که بیش‌ترین افراد مورد مطالعه در رشته پرستاری و کم‌ترین در رشته رادیولوژی مشغول به تحصیل بودند.

جدول ۱. توزیع دانشجویان سال آخر دانشگاه علوم پزشکی سمنان (۹۰-۹۱) بر حسب رشته تحصیلی

رشته تحصیلی	تعداد	درصد
پرستاری	۲۳	۲۱/۱
اتاق عمل	۱۲	۱۱/۰
رادیولوژی	۳	۲/۸
علوم آزمایشگاهی	۲۰	۱۸/۳
هوشبری	۱۲	۱۱/۰
کاردرمانی	۹	۸/۳
فیزیوتراپی	۱۰	۹/۲
گفتاردرمانی	۱۲	۱۱/۰
پزشکی	۸	۷/۳
جمع کل	۱۰۹	۱۰۰

تفاوت معنی داری بین میانگین نمرات سواد اطلاعاتی دختران و پسران در هیچیک از استانداردهای پنج گانه مشاهده نشد ($P > 0/05$).

جدول ۴ میانگین و انحراف معیار نمرات سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر به تفکیک مقطع تحصیلی (کارشناسی و دکترای عمومی) را نشان می دهد که برای دانشجویان کارشناسی $35/9 \pm 9/7$ و برای دانشجویان دکترای عمومی $41/1 \pm 7/3$ بود، که اختلاف مشاهده شده از لحاظ

آماریمعنی دار نبوده است ($P = 0/131$). همان طور که در جدول فوق مشاهده می شود سواد اطلاعاتی دانشجویان دکترای عمومی برای استاندارد سوم از لحاظ آماری بیش تر از دانشجویان کارشناسی بوده است ($P = 0/017$) و برای سایر استانداردها، اختلاف معنی داری بین میانگین نمرات سواد اطلاعاتی دانشجویان مقطع کارشناسی و دکترای عمومی مشاهده نشد.

جدول ۳. میانگین و انحراف معیار نمرات سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دانشگاه علوم پزشکی سمنان برای هر یک از استانداردها به تفکیک جنس

P-Value	جنس				استاندارد
	پسر		دختر		
	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
0/785	2/0	6/0	1/9	6/1	اول: تشخیص ماهیت و گستره مورد نیاز دانشجو
0/705	2/8	9/8	2/8	9/6	دوم: دسترسی موثر و کارآمد دانشجو به اطلاعات مورد نیاز
0/473	3/1	7/7	2/3	7/3	سوم: ارزیابی منتقدانه اطلاعات و مآخذ توسط دانشجو و تلفیق اطلاعات انتخاب شده با مبنای دانشی و نظام ارزشی
0/897	3/7	7/9	3/3	7/8	چهارم: استفاده موثر از اطلاعات به صورت انفرادی یا عضوی از گروه جهت انجام یک مقصود خاص
0/505	2/5	5/1	2/1	5/4	پنجم: درک بسیاری از موضوعات اقتصادی، حقوقی و اجتماعی مربوط به استفاده از اطلاعات و رعایت اصول اخلاقی و قانونی در دسترسی به اطلاعات و استفاده از آن
0/890	9/5	36/5	9/6	36/2	جمع کل

جدول ۴. میانگین و انحراف معیار نمرات سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دانشگاه علوم پزشکی سمنان به تفکیک مقطع تحصیلی

P-Value	مقطع تحصیلی				استاندارد
	دکترای عمومی (n=8)		کارشناسی (n=101)		
	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
0/944	1/6	6/1	2/0	6/1	اول: تشخیص ماهیت و گستره مورد نیاز دانشجو
0/261	1/8	10/8	2/9	9/5	دوم: دسترسی موثر و کارآمد دانشجو به اطلاعات مورد نیاز
0/017	0/9	9/0	2/5	7/3	سوم: ارزیابی منتقدانه اطلاعات و مآخذ توسط دانشجو و تلفیق اطلاعات انتخاب شده با مبنای دانشی و نظام ارزشی
0/063	9/2	9/9	3/4	7/7	چهارم: استفاده موثر از اطلاعات به صورت انفرادی یا عضوی از گروه جهت انجام یک مقصود خاص
0/986	2/4	5/3	2/1	5/3	پنجم: درک بسیاری از موضوعات اقتصادی، حقوقی و اجتماعی مربوط به استفاده از اطلاعات و رعایت اصول اخلاقی و قانونی در دسترسی به اطلاعات و استفاده از آن
0/131	7/3	41/1	9/7	35/9	جمع کل

جدول ۵. میانگین و انحراف معیار نمرات سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دانشگاه علوم پزشکی سمنان به تفکیک دانشکده ها برای استانداردهای پنجگانه

P-value	دانشکده						استاندارد
	پزشکی (n=۲۸)		توانبخشی (n=۳۱)		پرستاری (n=۵۰)		
	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۰/۸۷۳	۱/۵	۶/۰	۱/۸	۶/۰	۲/۲	۶/۲	اول: تشخیص ماهیت و گستره مورد نیاز دانشجو
۰/۱۰۷	۲/۰	۱۰/۲	۲/۹	۸/۷	۳/۰	۹/۸	دوم: دسترسی موثر و کارآمد دانشجو به اطلاعات مورد نیاز
۰/۵۸۴	۱/۷	۷/۸	۲/۶	۷/۱	۲/۸	۷/۳	سوم: ارزیابی منتقدانه اطلاعات و مآخذ توسط دانشجو و تلفیق اطلاعات انتخاب شده با مبنای دانشی و نظام ارزشی
۰/۰۶۲	۳/۵	۸/۵	۲/۹	۶/۷	۳/۴	۸/۲	چهارم: استفاده موثر از اطلاعات به صورت انفرادی یا عضوی از گروه جهت انجام یک مقصود خاص
۰/۹۹۴	۱/۷	۵/۴	۲/۰	۵/۳	۲/۵	۵/۳	پنجم: درک بسیاری از موضوعات اقتصادی، حقوقی و اجتماعی مربوط به استفاده از اطلاعات و رعایت اصول اخلاقی و قانونی در دسترسی به اطلاعات و استفاده از آن
۰/۲۳۳	۶/۶	۳۷/۸	۹/۱	۳۳/۸	۱۱/۰	۳۶/۸	جمع کل

میانگین و انحراف معیار نمرات سواد اطلاعاتی دانشجویان دانشکده‌های پزشکی، پرستاری و توانبخشی به ترتیب $37/8 \pm 6/6$ ، $36/8 \pm 11/0$ و $33/8 \pm 9/1$ بود که اختلاف مشاهده شده از لحاظ آماری معنی‌دار نبود ($p=0/233$). جدول ۵ میانگین و انحراف معیار نمرات سواد اطلاعاتی هر یک از استانداردهای پنج‌گانه را در سه دانشکده نشان می‌دهد و آنالیز داده‌ها برای هیچیک از استانداردها بین ۳ دانشکده، تفاوت معنی‌داری را نشان نداد ($p>0/05$).

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج به دست آمده از این مطالعه نشان می‌دهد که میانگین نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دانشگاه علوم پزشکی سمنان $36/2$ (از 87 نمره) می‌باشد که این میزان از حد متوسط ($43/5$) کم‌تر است. در مطالعات انجام شده بر روی دانشجویان دانشگاه رازی کرمانشاه، دانشگاه علوم پزشکی بندرعباس و نیز دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، مشخص شد که سواد اطلاعاتی جامعه مورد پژوهش کم‌تر از حد متوسط می‌باشد [۷-۹]. که نتایج این مطالعات با نتایج مطالعه حاضر هم‌خوانی دارد. بر اساس این

نتایج به نظر می‌رسد که به طور کلی دانشجویان سال آخر در هنگام فراغت از تحصیل درک کامل و عمیقی از مهارت‌های سواد اطلاعاتی ندارند. با این وجود مطالعات انجام شده در دانشگاه شهرکرد و نیز کرمانشاه بر روی دانشجویان تحصیلات تکمیلی حاکی از بالا بودن سواد اطلاعاتی آن‌ها از حد متوسط بوده است [۱۴،۱۰]. هم‌چنین در مطالعه انجام شده بر روی دانشجویان سال آخر مقطع کارشناسی دانشگاه علم و صنعت واحد اراک و دانشجویان دانشگاه محقق اردبیلی، سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان از حد متوسط بالاتر بود [۱۶،۱۵]. که تفاوت در نتایج مشاهده شده در این مطالعات با نتایج مطالعه حاضر می‌تواند ناشی از علل مختلفی از جمله تفاوت در نحوه آموزش و کارآمدی آن‌ها در دانشگاه‌های مختلف و مقطع تحصیلی گروه مورد مطالعه باشد.

در این مطالعه دانشجویان در بعضی از مهارت‌های استاندارد سواد اطلاعاتی از سطح بهتری برخوردار بودند. به عنوان مثال همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد میانگین نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان در مورد استاندارد دوم یعنی دستیابی موثر و کارآمد به اطلاعات مورد نیاز، بالاتر از سایر استانداردهای پنج‌گانه سواد اطلاعاتی می‌باشد که البته هنوز از

سوالات در این پرسش‌نامه زیاد بوده (۵۵ سوال) و گرچه از دانشجویان مورد مطالعه خواسته شده بود که پرسش‌نامه را در هر زمانی که مایل هستند و حتی در چندین نوبت پاسخ دهند، ولیکن بسیاری از آن‌ها از زیاد بودن و خسته‌کننده بودن سوالات گلایه داشتند و نیز به نظر می‌رسد برخی از معادل‌های فارسی اصطلاحات لاتین مانند واژه نمایه به جای Index برای دانشجویان نامانوس بوده است. لذا یکی از دلایل پایین بودن نمره میانگین سواد اطلاعاتی دانشجویان می‌تواند تا حدودی ناشی از این عامل باشد. با این همه نباید نقش عوامل موثر دیگر در پایین بودن میانگین سواد اطلاعاتی دانشجویان مانند عدم تدریس این مهارت‌ها به صورت رسمی، همگانی، پیوسته و تعاملی برای دانشجویان مقاطع مختلف [۱۹] میزان سواد اطلاعاتی اساتید، عدم تعامل کافی بین کتاب‌داران و دانشجویان، عدم تسلط کتاب‌داران در زمینه‌های مختلف سواد اطلاعاتی به‌عنوان افراد موثر در آموزش سواد اطلاعاتی به کاربران کتابخانه از جمله دانشجویان، عدم تسلط دانشجویان به زبان انگلیسی و نیز عدم مهارت کافی آن‌ها در استفاده از رایانه و نرم‌افزارها [۱۱، ۱۲]، کافی نبودن کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی در رابطه با اطلاع‌رسانی و جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی و عدم احساس نیاز دانشجویان برای شرکت در این کارگاه‌ها را نادیده گرفت.

در این مطالعه اختلاف معنی‌دار بین دانشجویان پسر و دختر از لحاظ میزان سواد اطلاعاتی و نیز استانداردهای پنج‌گانه سواد اطلاعاتی مشاهده نگردید که این عدم تاثیر جنسیت بر میزان سواد اطلاعاتی توسط اکثر مطالعات مشابه نیز نشان داده شده است [۸، ۱۳، ۱۵، ۲۰]. با این وجود در مطالعه انجام شده در دانشگاه محقق اردبیلی تفاوت معناداری در بعضی از استانداردهای سواد اطلاعاتی بین دختران و پسران مشاهده گردید که نویسنده دلیلی برای این تفاوت بیان نکرده است [۱۶]. چنین تفاوت معنی‌داری از لحاظ جنسیت نیز در مطالعات دانشگاه Niger Delta در نیجریه مشاهده شد به گونه‌ای که سواد اطلاعاتی دانشجویان پسر به طور معنی‌داری از سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان دختر بیشتر بود. در

میانگین مورد انتظار پایین‌تر است. در نتایج مطالعات عالیشان کرمی، سیامک و قاسمی نیز نمره مربوط به استاندارد ۲ بالاتر از سایر استانداردها بود [۹، ۱۳، ۱۷]. سیامک این‌گونه نتیجه‌گیری می‌کند که شاید ضرورت استفاده از منابع الکترونیکی و اینترنتی جهت دسترسی به اطلاعات روزآمد به جای استفاده از منابع چاپی و کاغذی باعث استفاده بیشتر دانشجویان از اینترنت شده است که این امر خود سبب ارتقاء نسبی سطح این استاندارد نسبت به سایر استانداردهای مورد بررسی شده است [۱۳].

هم‌چنین در مطالعه‌ای که بر روی دانشجویان جدیدالورود و سال آخر کارشناسی دانشگاه فردوسی مشهد انجام شد میانگین نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود و سال آخر کم‌تر از حد متوسط بود، گرچه در دانشجویان سال آخر یک افزایش معنی‌داری را نسبت به میانگین نمرات سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود نشان می‌داد [۱۳]. نتایج مشابهی نیز توسط همین نویسنده در مطالعه دیگری که بر روی دانشجویان مقطع کاردانی کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه زابل انجام داده بود به دست آمد که نتایج این مطالعه نیز حاکی از پایین بودن سطح سواد اطلاعاتی از حد متوسط در دانشجویان در بدو ورود و در هنگام فراغت از تحصیل بوده است [۱۸]. در مطالعه حاضر مقایسه‌ای بین سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود و سال آخر صورت نگرفت بنابراین چنانچه مطالعه‌ای به منظور مقایسه میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود و سال آخر صورت گیرد می‌تواند اطلاعات دقیق‌تری در زمینه تعیین تاثیر آموزش‌های انجام‌شده در دانشگاه در جهت افزایش سواد اطلاعاتی به دست دهد.

لازم به توضیح است که پرسش‌نامه‌ای که در مطالعه حاضر مورد استفاده قرار گرفت برگرفته از تحقیق سیامک و داورپناه [۱۳] بود که یک پرسش‌نامه جامع و کامل و در برگزیده ارزیابی کلیه استانداردهای سواد اطلاعاتی بوده است و هم‌چنین پایایی و روایی آن توسط محقق مورد بررسی قرار گرفته است. با این وجود نکته قابل تامل این است که تعداد

تشکر و قدردانی

هزینه مطالعه حاضر توسط دانشکده توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی سمنان تامین گردید و بدین وسیله از مسئولین دانشکده فوق تشکر و قدردانی می‌گردد.

منابع

- [1] Zurkowski PG. The information service environment relationships and priorities. *Nat Comm Librari InformSci* 1974; 1-30.
- [2] Parirokh M, Abassi Z. Information literacy education: methods and strategies. *proceeding of user education and information literacy in libraries and information centers*. 2004; 21-22. Mashhad, Iran: Organization of libraries, Museums and document center of Astan Guds Razavi 2004; P: 197-214. (Persian).
- [3] Zamani E. Information literacy standards. *Inf Sci Technol* 2003;19:34-41. (Persian).
- [4] Information literacy competency standards for higher education 2012. Available from: URL: <http://www.ala.org/acrl/standards/informationliteracycompetency>.
- [5] Guidelines & Standards 2012. Available from: URL: <http://www.ala.org/acrl/standards>.
- [6] Marefat R, Azodi M. Information literacy competency standards for higher education. *Book Q* 2007;18:229-242. (Persian).
- [7] Sayfour V, Ghaffari S. Information literacy of fourth-year graduate students at Razi university of Kermanshah. *Inf Syst Serv* 2012;1:95-108. (Persian).
- [8] Darzi S. A survey on students' information literacy in Sari university of agricultural sciences and natural resources. *Proceeding of Information literacy: Applications and Perspectives*. Semnan Iran 2010; P: 57-64. (Persian).
- [9] Alishan Karami N, Bakhtiarzadeh A, khajeh E, Safa O. A survey on the information literacy of medical students in Bandar Abbas medical faculty. *Sci Commun [serial online]* 2007; 7. Available from: URL: <http://www.rayasamin.ir/ejournal?IssueId=337>. (Persian).
- [10] Amiry Z. A survey of the information literacy of postgraduate students in Shahre Kord university. *Sci Commun [serial online]* 2010; 15. Available from: URL: <http://www.maalem.ir/images/EditorUpload/PDF/savad/3-8903-29>. (Persian).
- [11] Baro E, Fyneman B. Information literacy among undergraduate students in Niger Delta University. *Electron Libr* 2009;27: 659-675.
- [12] Kingsley KV, Kingsley K. A case study for teaching information literacy skills. *BMC Med Educ* 2009;9:7.
- [13] Siyamak M, Davarpanah MR. Making a reliable questioner to assessment the basic information literacy of undergraduate students. *Libr Inf sci* 2005;12:119-146. (Persian).
- [14] Pandpazir M, Cheshmeh-Sohrabi M. A survey on information literacy of higher education students in Kermanshah university of medical sciences upon eisenberg and berkowitz's six big skills. *ResInf Sci Public Libr* 2010;16:115-137. (Persian).
- [15] Miri E, Cheshme-Sohrabi M. A survey on information literacy in final year undergraduate students in Iran Elme-Sannat university, Arak branch. *Epistemology* 2012;4:65-76. (Persian).
- [16] Babelan Z, Rajabi S. Evaluation of information literacy in university students. *J Technol Educ* 2011;5:309-316. (Persian).
- [17] Ghasemi A. Need and how to develop and enhance information literacy education in higher education. *proceeding of user education and information literacy in libraries and information centers*; 2004 Jun 21-22; Iran Mashhad: organization of libraries, Museums and documents center of Astan Guds Razavi 2004; P: 153-178. (Persian).

مطالعه مذکور بیشترین تاکید بر روی سنجش سواد اطلاعات دیجیتال دانشجویان بود که این تفاوت ناشی از استفاده بیش‌تر پسران از اینترنت، استفاده از موتورهای جستجوی مختلف و استفاده بیش‌تر از دیسک‌های فشرده کتابخانه بوده است [۱۱].

از یافته‌های دیگر این مطالعه عدم وجود تفاوت معنی‌دار بین دانشجویان کارشناسی و دکترای عمومی از لحاظ سواد اطلاعاتی بود، ولیکن از لحاظ استاندارد سوم سواد اطلاعاتی؛ یعنی دانشجویی با سواد اطلاعاتی می‌تواند اطلاعات و مآخذ آن را به صورت منتقدانه ارزیابی کند و اطلاعات انتخاب شده را با مبانی دانشی و نظام ارزشی خود تلفیق نماید، با یکدیگر تفاوت معنی‌داری را نشان داد. مطالعه سیامک و داورپناه [۱۳] نیز هیچ‌گونه تفاوت معنی‌داری را در میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر در گروه‌های مختلف آموزشی نشان نداد.

و نیز در همین مطالعه، میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان در گروه‌های مختلف آموزشی برای استانداردهای سوم از لحاظ آماری متفاوت بوده است. که دلیل این تفاوت ممکن است ناشی از مدت زمان تحصیل بیش‌تر دانشجویان مقطع دکترای عمومی نسبت به مقطع کارشناسی و نیز تفاوت در نوع آموزش این دانشجویان باشد.

از جمله محدودیت‌های این مطالعه این بود که درصدی از دانشجویان پرسش‌نامه را عودت ندادند که ممکن است پاسخ آن‌ها بر نتایج مطالعه تاثیرگذار باشد و احتمال می‌رود که یکی از دلایل عدم عودت پرسش‌نامه ناشی از زیاد بودن سوالات و نیز نامانوس بودن واژگان فارسی بعضی از اصطلاحات انگلیسی موجود در آن باشد.

به طور کلی سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی در مقاطع کارشناسی و پزشکی عمومی پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد. با توجه به این‌که آموزش سواد اطلاعاتی در طول برنامه درسی و در تمام دوران تحصیل بهترین بازده را در افزایش سطح این مهارت‌ها دارد [۳] از این رو ارائه واحد درسی تحت عنوان "سیستم‌های اطلاع‌رسانی و IT" برای این مقاطع تحصیلی پیشنهاد می‌گردد.

[20] Bardestani M. A survey of information literacy of students in Shahid Chamran Ahvaz university. proceeding of user education and information literacy in libraries and information centers;2004 Jun 21-22; Iran Mashhad: organization of libraries, museums and documents center of Astan Guds Razavi 2004; P: 479-494. (Persian).

[18] Siyamak M. Impact of academic life on information literacy of LIS undergraduate students. Natl Stud Librari Inf Orga 2011;21:54-71. (Persian).

[19] Armstrong A, Georgas H. Using interactive technology to teach information literacy concepts to undergraduate students. Ref Serv Rev 2006;34: 491-497.

A survey on the information literacy of final-year students studying at Semnan University of Medical Sciences (2012)

Marjan Momeni (M.Sc)¹, Saeid Valizadeh (Ph.D)^{*2}, Raheb Ghorbani (Ph.D)³

1 - Central Library, Semnan University of Medical Sciences, Semnan, Iran

2 - Dept., of Virology and Bacteriology, Faculty of Medicine, Semnan University of Medical Sciences, Semnan, Iran

3 - Research Centers of Physiology, and Social Determinants of Health, Department of Community Medicine Faculty of Medicine, Semnan University of Medical Sciences, Semnan, Iran

(Received: 14 May 2013; Accepted: 20 Jan 2014)

Introduction: According to Association of College and Research Libraries (ACRL), information literacy is a set of abilities requiring individuals to "recognize when information is needed and have the ability to locate, evaluate, and use effectively the needed information". The present study was performed to evaluate information literacy levels among final-year students of Semnan University of Medical Sciences.

Materials and Methods: A standard questionnaire including 55 multiple choice questions about 5 different information literacy skills defined by Association of College and Research Libraries was used at the current study. The total score was 87 and each correct answer had one point and if a question had more than one correct answer, the number of correct answers was the score of that question. The questionnaire was filled out by all final-year students who graduated in 2012.

Results: The results showed that information literacy mean of the students was 36.2 (out of 87), which was less than information literacy average score (43.5). No significant difference was observed between students in regard to gender and their major discipline.

Conclusion: Since the information literacy levels of final-year students was less than average score, it seems the student have no a comprehensive and in-depth knowledge of information literacy skills when they are graduating from the university and some workshops and modules would be necessary in order to increase their information literacy.

Keywords: Information literacy, Information Seeking Behavior, Academic Medical Centers, Semnan University of Medical Sciences, Students

*Corresponding author. Fax: +98 23 33354185 Tel: +98 23 33654185
svalizadeh@semums.ac.ir

How to cite this article:

Momeni M, Valizadeh S, Ghorbani R. A survey on the information literacy of final-year students studying at Semnan University of Medical Sciences (2012). koomesh. 2014; 15 (4) :502-510
URL http://koomeshjournal.semums.ac.ir/browse.php?a_code=A-10-16-1&slc_lang=fa&sid=1